

Kroniek

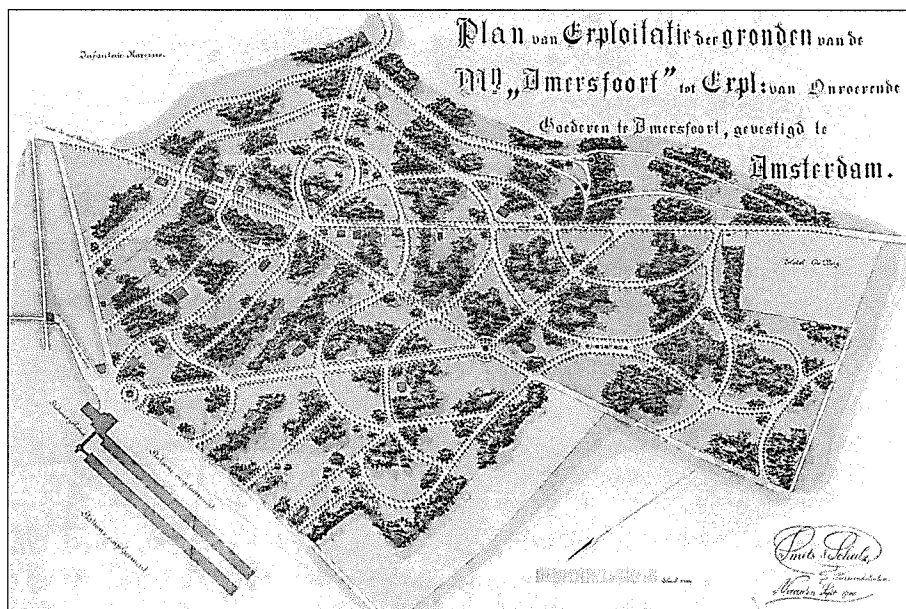
Monumentenzorg in 2002

door MAX CRAMER, ALBERT VAN ENGELHOFEN, SANDRA HOVENS EN JAAP VERNHOUT

Het jaar 2002 bracht voor bureau Monumentenzorg ingrijpende veranderingen met zich mee. Na een dertigjarig dienstverband nam Cor van den Braber door het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd op 1 april afscheid als hoofd monumentenzorg.¹

Arnhemseweg 213-IV, villa Waterdal in Nimmerdor In 2001 had het Haagse architectenbureau Margreet van der Hoeven al plannen gemaakt om de kloeke, eind-19de-eeuwse villa Waterdal met zijn dominante toren, te restaureren. Een historische foto afkomstig uit het familiearchief toonde daarbij dat oorspronkelijk een imposante glazen serre de achterzijde van het huis had gesierd. Nadat in november de vergunning was verleend werden de werkzaamheden in 2002 uitgevoerd. Het betrof vooral een interne verbouwing. Tijdens de uitvoering werd zwam in de balklaag van de verdieping geconstateerd. Bestrijding en herstel waren noodzakelijk. Ook het exterieur werd op verschillende plaatsen hersteld. Na een grondige schilderbeurt neemt deze villa op het landgoed Nimmerdor weer zijn vooraanstaande plaats in.

Bergkwartier Als vervolg op het landelijk uitgevoerde Monumenten Inventarisatie Project (MIP) hebben de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de Provincie Utrecht en de gemeente Amersfoort in de voorgaande jaren plannen voorbereid om het Bergkwartier aan te wijzen als beschermd stadsgezicht. Dit gebied is een goed voorbeeld van een begin 20ste-eeuws villapark met kenmerken van de Engelse landschapsstijl. De hechte samenhang van wegenpatroon, groenstructuur en bebouwing waren hiertoe aanleiding. Vooruitlopend op de officiële aanwijzing van het Bergkwartier als beschermd stadsgezicht heeft bureau Monumentenzorg in 2002 een inhoudelijke bijdrage verleend aan het bestemmingsplan Berg 2003. In een aparte bijlage zijn de monumentale waarden beschreven. De kaart Ontstaan en Ontwikkeling geeft een goed beeld van de ruimtelijke ontwikkeling van de Berg. De monumentale

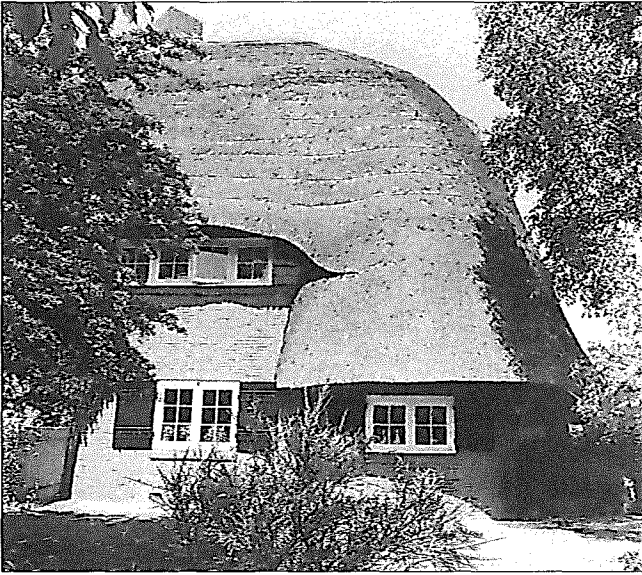

Bergkwartier, landschappen door Smits en Schulz tuinarchitecten te Naarden, september 1900 [Collectie Bureau Monumentenzorg Amersfoort].

waarden zijn vastgelegd op de Cultuurhistorische Waardenkaart. Eind december is het conceptplan ter visie gelegd. Na ontvangst van de reacties zal de vaststellingsprocedure in gang worden gezet. De officiële aanwijzing van de Berg als beschermd stadsgezicht wordt eind 2004 verwacht.

Borgesiuslaan en omgeving In augustus 2000 werden de door architect A.H. van Wamelen tussen 1920 en 1922 ontworpen middenstandswoningen op de rijksmonumentenlijst geplaatst. Het complex kenmerkt zich vooral door de kopwoningen met de hoog opgaande rieten kappen. Ook de tussengelegen woningen zijn zeer zorgvuldig gedetailleerd. In deze wijk is de invloed van de Amsterdamse School duidelijk herkenbaar. Aangezien de plattegronden voor eigentijds gebruik beperkingen met zich brengen, zijn verbouwingen en aanpassingen regelmatig onderwerp van gesprek. Het betreft hier vaak het bouwen van serres, het uitbreiden van de keuken en het plaatsen van dakkapellen. Steeds wordt gezocht naar de meest verantwoorde oplossing, waarbij het oorspronkelijk karakter uitgangspunt is. (Borgesiuslaan 24, 25, 27, 31 en Schaeplanlaan 4).

Coelhorsterweg 35, kapel Coelhorst *Historie:* De eerste vermelding van deze aan Sint Nicolaas (patroonheilige van zeevarenden) gewijde kapel

*Frisiawoningen,
Borgesiuslaan en
omgeving, 1920;
architect A.H. van
Wamelen
Foto:
Roeland de Bruyn.*

dateert uit 1363. Het gebouw is rechthoekig van vorm en is niet voorzien van een voor kapellen zo kenmerkende koorsluiting. Het gebouwtje is vrijwel exact oost-west georiënteerd, waardoor het schuin aan de Coelhorsterweg is gelegen.

Na de reformatie in Amersfoort (1579) werden in de kapel toch nog tot 1585 katholieke diensten gehouden. Om het rooms-katholicisme terug te dringen besloten de Staten van Utrecht in 1655 de kapel weer te openen, maar nu als protestantse kapel. Op 11 december 1747 bracht een storm zware schade toe aan de kapel. Pas in 1759 besloten de Staten van Utrecht tot restauratie over te gaan en werd de kapel weer in gebruik genomen. Na de opening van een nieuwe kerk in de dorpskern van Hoogland werd de kapel in 1843 verkocht aan de familie Van Tuijll van Serooskerken, de bewoners van het landgoed Coelhorst. Het gebouwtje werd als grafkapel in gebruik genomen en bleef dat tot op de huidige dag, na overerving sinds 1957, voor de familie Beelaerts van Blokland. Uit die perioden stammen drie graftomben die zich tegen de oostwand bevinden.

Het beheer van de kapel is sinds 2001 in handen van de Stichting Kapel van Coelhorst. Deze stichting, in 1995 opgericht door enkele verontruste Amersfoorters, heeft zich de afgelopen jaren beijverd tot restauratie te komen. Met hulp van velen is het bestuur hier uiteindelijk in geslaagd, waardoor aannemersbedrijf Van Hoogvest medio 2002 daadwerkelijk aan de slag kon gaan.

Restauratie: Een eerste onderzoek naar de bouwkundige toestand van de

kapel in 1996 maakte duidelijk dat een ingrijpende restauratie noodzakelijk was om het voortbestaan van de kapel te garanderen. Het grootste mankement van de kapel waren de enorme scheuren in het metselwerk van de gevels. Uit het bouwkundige onderzoek bleek dat de scheurvorming ontstond in de fundering. Aanvullend archeologisch onderzoek toonde aan dat de gemetselde fundering bestond uit grote kloostermoppen in een formaat (ca. 27x13x6 cm.) dat werd gebruikt in de 14de eeuw. Men had daarbij gekozen voor een materiaal besparende fundatie, een zogenaamde fundering op spaarbogen. Hierbij zijn pijlers van baksteen gemetseld tot op de vaste zandlaag. Vervolgens zijn – even onder het maaiveld – tussen deze pijlers bogen gemetseld, waarop de gevels rusten. Doordat de pijlers onder de kapel erg ver uit elkaar lagen, waren de bogen ertussen gaan verzakken, omdat deze het gewicht van de kapel niet konden torsen.

Op de hoeken van het gebouw waren ook scheuren ontstaan. Op dit probleem wierp bouwhistorisch onderzoek meer licht. De zijgevels zijn opgemetseld met dezelfde grote stenen, die ook in de fundering zijn aangetroffen en dateren derhalve uit de 14de eeuw. De beide kopgevels echter (de west- en oostgevel) zijn in een veel kleiner steensoort opgetrokken. Deze steen, van het zogenaamde vechtformaat (ca. 22x10,5x4 cm.) werden vooral in de 18de eeuw toegepast. Hieruit blijkt dat deze gevels dateren van de herstellingen in 1759. Zij zijn echter los tegen de oudere zijgevels geplaatst en in de loop van de tijd van elkaar gaan wijken.

De problemen van de fundatie zijn opgelost door onder de verzakkende boogvelden een geheel nieuwe fundering op te metselen vanaf de vaste zandlaag. Stapsgewijs zijn rondom de kapel delen van de fundering

*Kapel van Koelhorst in oorspronkelijke 14de-eeuwse gedaante, beschadigd na een zware storm in 1747; het herstel zou 12 jaar op zich laten wachten.
Ets door Hendrik Spilman ±1750 naar een tekening van Jan de Beijer
Het Utrechts Archief,
Topografische atlas.*

*Interieur van de kapel van Koelhorst tijdens de restauratie van 2002-2003, als laatste handeling is de kapel van binnen en van buiten van een kleverige afwerking voorzien
Foto Collectie Monumentenzorg.*

*Kapel van Koelhorst na de restauratie
Foto Collectie Monumentenzorg.*

ontgraven en aangemetseld. Vervolgens zijn de gescheurde en verzakte geveldelen verwijderd en opnieuw gemetseld met oude bakstenen.

De restauratie was zoveel mogelijk consoliderend van uitvoering: een maximaal behoud van aanwezige vorm en materiaal stond voorop. Aanwezige sporen uit het verleden zijn zichtbaar gebleven, waarmee de kapel zijn eigen geschiedenis laat zien. Hier is slechts van af geweest bij een 'ophangconstructie' voor de gemetselde graftomben. Besloten werd de aanwezige trekankers te verwijderen en een nieuwe fundering tot op de vaste zandlaag te metselen onder de tomben. Met grote 'stroppen' werden deze aan zware balken in de kapel opgehangen, waarna de grond eronder werd vergraven. Hierbij bleek de reden van het verzakken, in het verleden zijn houten palen onder de tomben aangebracht die volledig verrot waren.

Vervolgens werden ook restauratiewerkzaamheden aan de uit 1759 daterende kap uitgevoerd. Alle spanten waren door de timmerman in dat jaar voorzien van, met rood krijt aangebrachte, telmerken. Lekkages door slechte pannen hadden de kap zwaar aangetast. Nieuwe muurplaten,

nieuw dakbeschoot en nieuwe ‘oude’ geglazuurde pannen zijn vervolgens aangebracht. Door een financiële bijdrage van de Stichting Vrienden van Amersfoort's Stadsherstel kon ook de dakruiter in oude luister worden hersteld.

Tot slot wees kleuronderzoek uit dat het interieur van de kapel in de loop der tijd van polychrome voorstellingen, gekleurde kaders en lijsten en een zwarte lambrisering met een suggestief geprofileerde lijst van horizontale witte en grijze biezen was voorzien. Mogelijk dateren het lijstwerk en de lambrisering uit 1843, toen de kapel als mausoleum werd ingericht.

Nadat een nieuwe pleisterlaag was aangebracht zijn de wanden gewit en zijn deze beschilderingen gereconstrueerd. Als laatste handeling is de kapel aan de buitenzijde voorzien van een beige-grijze kleur.

Op woensdag 18 december 2002 heeft de aannemer de werkzaamheden aan de kapel, afgezien van het schilderwerk, opgeleverd aan het bestuur van de Stichting Kapel van Coelhorst.

Herenstraat, poort In aansluiting op de restauratieplannen van het vroeg-19de-eeuwse plantsoen kreeg het door J.D. Zocher jr. ontworpen gedeelte, ter hoogte van de Herenstraat, een representatieve toegang vanuit de binnenstad. Hier bevond zich vanaf de 18de eeuw een eenvoudige, afsluitbare opening in de stadsmuur, gemaakt voor de ‘heren’ die Randenbroek bezochten en het dikwijls laat maakten. Deze situatie is weergegeven op een anoniem schilderij in de collectie van Museum Flehite uit het tweede kwart van de 19de eeuw. Cor van den Braber tekende voor het ontwerp. Bij deze nieuwe poort verbleekt de oude doorgang: we zien vier fraai gemetselde pijlers met hardstenen basementen en geprofileerde dekplaten, bekroond met lantaarns. Daartussen smeedijzeren bogen met vergulde bollen. Het metselwerk en voegwerk werden vakkundig uitgevoerd door het Utrechtse bouwbedrijf Jurriëns. Een toegang met allure!

Hof 1, Sint-Joriskerk Ook de Sint-Joriskerk aan de Hof maakt al diverse jaren dankbaar gebruik van de BROM-onderhoudssubsidieregeling. Uiteraard stimuleert dit de uitvoering van het hoogstnoodzakelijke onderhoud, maar door het kerkbestuur moet hiervoor jaarlijks ook een niet onaanzienlijk eigen aandeel in de kosten worden bijgedragen. Het onderhouden van dit omvangrijke kerkgebouw, waarin de geschiedenis van Amersfoort vanaf de Middeleeuwen afleesbaar en nog tastbaar aanwezig is, is een kostbare aangelegenheid.

De Stichting Vrienden van de Sint-Joriskerk helpt bij het werven van fondsen voor dit doel.

In het afgelopen jaar zijn, volgens het 10-jaren programma zoals opge-

steld door architectenbureau Van Hoogevest, diverse werkzaamheden uitgevoerd.

Op de dakvlakken van de zuidbeuk werden ladderhaken aangebracht; dit zijn veiligheidsvoorzieningen die nodig zijn om in de toekomst inspectie- en herstelwerkzaamheden te kunnen uitvoeren. Bij de consistorie-ruimte is dakherstel en schilderwerk uitgevoerd. Ook het Kerkelijk bureau kreeg een schilderbeurt en hier werden de luiken hersteld.

Hof 19 In dit voorname pand was in de 19de eeuw het café de Keizerskroon gevestigd. Na een brand in 1896 maakte de Amersfoortse architect Herman Kroes een herbouwplan. De oorspronkelijk meer classicistisch vormgegeven gevel met een benedenverdieping en een gebogen fronton op de geveltop werd vervangen door een twee verdiepingen hoge trapgevel met klauwstukken in Neo-renaïssancestijl. In de loop van de 20ste eeuw raakte het pand in verval en verdween dit monumentale onderdeel. Nadat het pand door de Amersfoortse Maatschappij tot Stadsherstel was verworven, werd door bureau Monumentenzorg een restauratieplan opgesteld. Dankzij de financiële steun van de Stichting Vrienden van Amersfoorts Stadsherstel kon de geveltop naar ontwerp van Cor van den Braber worden gereconstrueerd. Op 23 mei 2002 werd het pand opgeleverd. Het pand onderstreept nu weer de allure van de Hof.

Kamp 48 Een voor iedereen zichtbare gave klokgevel met fraaie rococo-kuif siert dit huis. De gevel, in Lodewijk XV-stijl dateert uit ongeveer 1760. Zoals zo vaak in de binnenstad, is het eigenlijke huis achter de gevel veel ouder. Dit is voor de kenner, op bezoek in dit huis, direct zichtbaar aan de vloerbalklaag van de verdieping, deze bestaat uit moerbalken voorzien van sleutelstukken met een gotische peerkraal als decoratie. Ook de kapconstructie, volledig in eikenhout, is van oudere oorsprong. 1525, zo bleek uit het onderzoek naar het hout van de genoemde balklaag en kapconstructie. Echter, ongeschonden waren genoemde onderdelen niet. Vele jaren achtereen heeft er onvoldoende onderhoud aan het huis plaatsgevonden, waardoor het danig in verval was geraakt. Leegstand, de laatste jaren heeft ook al niet bijgedragen aan de instandhouding. Het was in bezit van een constructiebedrijf dat zich had teruggetrokken in een loods op het achtererf aan de Pothstraat. Na verkoop van het huis aan aannemingsbedrijf Van de Vijzel is deze medio 2002 gestart met een grondige restauratie. Dit betrof herstelwerkzaamheden aan balklagen, kap en gevels waarna het metselwerk waarnodig opnieuw werd gevoegd. Na de voltooiing van deze restauratie is op de begane grond een winkel en op de verdieping een appartement is gevestigd. Bouwhistorisch onderzoek heeft tijdens de

restauratie veel duidelijk gemaakt over de bouwgeschiedenis van Kamp 48. In een publicatie zal hierop nader worden teruggekomen.

Monumentenlijst De gemeentelijke monumentencommissie kreeg in de afgelopen periode twee verzoeken van particulieren om zich uit te spreken over de plaatsing van panden op de gemeentelijke monumentenlijst. Het betrof een boerderijtje aan de Scheltemalaan 47 en het complex van de Coöperatieve Vereniging aan de Noordewierweg 86-96.

Het **boerderijtje**, vermoedelijk uit het eind van de 19de eeuw, behoorde tot het hallenhuistype. Met name de constructie van het stalgedeelte, bestaande uit eikenhouten dekbalkgebinten op gemetselde poeren, was nog redelijk oorspronkelijk. Er waren aanwijzingen dat sommige delen waren hergebruikt. In de loop der tijd was het pand echter op veel plaatsen ingrijpend gewijzigd, waardoor de architectuurhistorische waarden aanzienlijk waren verminderd. Hoewel de commissie de historische waarden van het boerderijtje onderkende en het college van burgemeester en wethouders dan ook positief adviseerde, kon de aanvraag niet worden gehonoreerd. Door eerdere afspraken met de nieuwe eigenaar van dit pand, er was zelfs al een sloopvergunning afgegeven, was er geen speelruimte meer om de boerderij aan de lijst toe te voegen. Inmiddels is het pand gesloopt.

Anders was dat gesteld met de aanvraag voor het pand **Noordewierweg 86-96**. Het hoekpand werd in 1933 door architect Gerrit Adriaans ontworpen in opdracht van de Coöperatie Gemeenschappelijk Belang te Amersfoort. In dit pand was een bakkerij gevestigd. Vijf jaar later werd, eveneens naar ontwerp van Adriaans, een apotheek met bovenwoningen en een enkele woning toegevoegd. De uitvoering was in handen van de NV Bouwmaatschappij De Samenwerking. Het verzoek tot plaatsing werd niet alleen door een groot aantal buurtbewoners ondersteund. Ook de Oudheidkundige Vereniging Flehite onderschreef de betekenis van dit complex.

De gemeentelijke monumentencommissie oordeelde dat deze panden vooral van cultuurhistorische betekenis zijn, omdat zij een symbool vormen van de arbeidersemancipatie in Amersfoort. Daarnaast zijn de panden van waarde binnen het oeuvre van de voor Amersfoort belangwekkende architect Gerrit Adriaans. Tot slot is de architectuur door de zorgvuldige detaillering een goed voorbeeld van de Amsterdamse School. Op 17 december 2002 wees het college van burgemeester en wethouders deze panden aan als gemeentelijke monument. Op dit moment wordt nagedacht over een herbestemming van met name het hoekpand.

Muurhuizen 37 Het interieur van dit muurhuis werd door de nieuwe eigenaar ingrijpend gerestaureerd en verbouwd. Na verwijdering van voorzetwanden en verlaagde plafonds bleek de restauratie van diverse onderdelen hoogst noodzakelijk. Een kleine tegenvaller!

Muren, balklagen en kap werden door aannemer Van de Ridder vakkundig gerestaureerd. Op de eerste verdieping was er ook een aardige verrassing: in de voorruimte kwam de oorspronkelijke middeleeuwse voorgevel tevoorschijn met metselwerk in kloostermoppen en resten van een fraai gemetseld kruiskozijn. Diverse aanbouwtjes aan de achterzijde maakten plaats voor een serre. Het architectenbureau Pouw & Dillen tekende voor het ontwerp.

Open Monumentendag 2003 Naast het landelijke thema ‘Koopmansgeest’ besteedde Amersfoort uitgebreid aandacht aan het onderwerp ‘Amersfoort Orgelstad’. In een speciale editie van het Amersfoort Magazine werd dankzij de inzet van de organisten Hein Hof en Jan Schuring een volledig overzicht van het Amersfoortse orgelbestand gegeven. Op de dag zelf werden de historische orgels in de binnenstad de gehele dag bespeeld. Daarnaast maakte een speciale ‘orgelbus’ een tocht langs zeven kerken die buiten het centrum waren gelegen. Op veel plaatsen viel dit jaar muziek in de opengestelde monumenten te beluisteren; met name koormuziek, soms in combinatie met de in de kerk aanwezige orgels. Veel bezoekers maakten van deze gelegenheid gebruik om kennis te maken met het imponerende Amersfoortse orgelbestand.

Rusthof Bureau Monumentenzorg was in 2001-2002 nauw betrokken bij de plannen om de begraafplaats Rusthof, sinds 2000 een rijksmonument, uit te breiden met een crematoriumcomplex. Het bestaande aulacomplex, in 1929 ontworpen door ir. C.B. van der Tak, neemt van oudsher een belangrijke plaats in op het landschappelijk zeer fraaie terrein van de begraafplaats. De oorspronkelijke imponerende, lange toegangsweg was met de aanleg van de A28 helaas aanzienlijk ingekort. Vandaar dat architectenbureau EGM (projectarchitect A. Sikkel) bij de opdracht voor een crematorium een zorgvuldige studie naar de ruimtelijke structuur opstelde. Hierbij is een duidelijke ruimtelijke relatie gelegd tussen het bestaande aulagebouw, de Russische begraafplaats, die in 1946 naar ontwerp van stadsarchitect D. Zuiderhoek is aangelegd, en de nieuwbouw. De vormgeving van het nieuwe crematoriumgebouw sluit enerzijds aan op de bestaande gebouwen door gebruik te maken van architectonische oplossingen die ook in het monument voorkomen. Anderzijds is ervoor gezorgd het, door Van der Tak ontworpen, gedeelte in zijn waarde te laten

door de gevels van de nieuwbouw in plaats van in baksteen in licht stucwerk uit te voeren. Hiermee is een afgewogen samenhang ontstaan. Begin 2003 werd de nieuwbouw opgeleverd.

Smallepad 13-17 Medio 2001 werd gestart met de hoogstnoodzakelijke restauratie van het voormalige station aan het Smallepad. Met de aankoop en herbestemming van het station behoevde eigenaresse Kitty Meulenbelt dit 19de-eeuwse gebouw voor verder verval.

In 1860 werd de Nederlandsche Centraal Spoorwegmaatschappij (NCS) opgericht, die de verbinding vormde tussen Amersfoort en Hattem, later Zwolle en Kampen. Architect Nicolaas J. Kamperdijk (1815-1887) ontwierp de stations langs deze lijn., waarvan het Amersfoortse station tot het grootste type behoorde. In Nijkerk bevindt zich nog een kleiner type, de overige stations zijn er niet meer. Oorspronkelijk was het gebouw symmetrisch van opzet. In 1875 werd de linkervleugel uitgebreid. Vanaf 1901 is het gebouw niet langer in gebruik als station, maar nog wel bij de NCS en later de NS als werkplaats en magazijn.

Toen het station in 1998 werd verkocht, verkeerde het al in een deplorabele staat. Enkele jaren leegstand zorgden voor verder verval.

Kitty Meulenbelt kocht het station in 2000 aan, gedreven door haar passie voor monumentale gebouwen. Door architectenbureau Jonkman en Klinkhamer werd een verbouw- en restauratieplan opgesteld. Ook werd er een toekomstige gebruiker gevonden: TUI Nederland b.v., de grootste reisorganisatie van Nederland. Het station gaat plaats bieden aan kantoren en een reisbureau van deze organisatie. Grootste probleem voor het realiseren van een kantoor op deze locatie is de geluidshinder van het treinverkeer. Om tegemoet te komen aan de geluidsnormen is door de architect een 'gebouw in het gebouw' ontworpen.

Aan de buitenzijde is het gebouw gerestaureerd: kozijnen, ramen, deuren en pleisterwerk zijn onder handen genomen door bouwbedrijf Ossendrijver. Behalve een trap is van de oorspronkelijke interieurafwerking helaas niets bewaard gebleven. Het terugbrengen van het zinken roevendak, dat ook oorspronkelijk aanwezig is geweest, vormt een verrijking voor het stationsgebouw. Het terugbrengen van een authentieke stationsklok met uurwerk in de geveltop vormde de kroon op de werkzaamheden.

Twee historische wagons die werden aangekocht en 'op rails- geplaatst' naast het gebouw, houden de herinnering aan de oorspronkelijke bestemming levend.

Eind 2002 heeft TUI Nederland haar deuren geopend aan het Smallepad. Na ruim een eeuw heeft het station aan het Smallepad daarmee haar reisbestemming terug, onder de naam 'Station Centraal'.

Uitvoeringsprogramma Ieder jaar stelt het gemeentebestuur het meerjarig uitvoeringsprogramma vast, waarin een opsomming wordt gegeven van de te verwachten restauraties van rijksmonumenten. In 2002 werd een groot aantal restauratieplannen ingediend, die aanspraak maakten op het subsidiebudget van de Brrm 1997 (Besluit rijkssubsidiëring restauratie monumenten). Aan het eind van het jaar kon met gepaste trots worden vastgesteld dat Amersfoort het door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg vastgestelde subsidiebudget ruimschoots had overschreden. Een door het Nationaal Restauratiefonds (NRF) uitgekeerde bonus was daarbij een plezierige bijkomstigheid. Aangezien door het toenemende aantal rijksmonumenten de administratieve werkzaamheden de laatste jaren enorm waren toegenomen werd deze bijdrage ingezet om op tijdelijke basis een administratief medewerker aan te stellen.

't Zand 29 Rooms-katholieke Sint-Franciscus-Xaverius Als rijksmonument kan de Sint-Franciscus-Xaveriuskerk gebruik maken van de BROM-onderhoudssubsidieregeling van het rijk. Deze regeling draagt bij in de kosten van onderhoud aan speciale categorieën monumenten. De uitvoering van dit jaarlijks regulier onderhoud en het herstel van kleine gebreken voorkomt veel vervolgschade en daarmee ook ingrijpende en kostbare restauraties.

Het restauratieadviesbureau Holtzer stelde een 10-jaren programma op voor de onderhoudswerkzaamheden.

De eerste fase hiervan werd in 2002 vakkundig uitgevoerd door bouwbedrijf v.d. Burgt en Strooij. De voorgevel verdween tijdelijk achter steigers. Hier vanaf werden kleine mankementen aan goten en dak verholpen, lood- en zinkwerk vernieuwd en gevelreparaties uitgevoerd. Ook de beeldbepalende gevellantaarns werden afgenomen, hersteld en teruggeplaatst. Een totale schilderbeurt vormde de afronding van de werkzaamheden, waarbij de letters op het fronton opnieuw werden aangebracht in bladgoud.

Ook in het interieur vonden werkzaamheden plaats. De verhoogde vloer in het koor van de kerk werd hersteld en daarbij vergroot en opnieuw gestoffeerd, zodat deze voldoende ruimte biedt aan koren.

Zocherplantsoen Als vervolg op fase 1 (het gedeelte tussen Coninckstraat en de Kamp) werd in 2002 het door landschapsarchitect J.D. Zocher jr. ontworpen gedeelte tussen Grote Haag en Sint-Andriesstraat gerenoveerd. Hierbij werd gebruik gemaakt van de bij fase 1 vastgestelde richtlijnen. Uitgangspunt was de stadsplattegrond van D.F. Thomkins uit 1846, waarop het plantsoen vlak na de voltooiing staat weergegeven. Aan de

hand van het door Lucia Albers vervaardigde onderzoeksrapport zijn de plannen onder auspiciën van de afdeling Beheer Openbare Ruimte opgesteld. Door met name het terugbrengen van het gebogen padenpatroon, een grotere afwisseling tussen besloten en open plekken en een variatie in donkere en lichte beplanting, heeft ook dit deel de kenmerken van de Engelse landschapstijl teruggekregen.

Overige restauraties Ook aan verschillende andere monumenten werden herstelwerkzaamheden uitgevoerd.

> In het begin van het jaar kon de ingrijpende restauratie van het voormalig gymnasium aan de **Groen van Prinstererlaan 33**, waarover in het vorige jaarboek uitvoerig is gerapporteerd, worden afgerond. Met name werd nog aandacht besteed aan de tuininrichting en de centrale hal op de verdieping. Deze in het oogspringende restauratie werd mede mogelijk gemaakt door een aanzienlijke bijdrage uit het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV).

> Met de restauratie van de rijksmonumenten aan de **Grote Koppel 7 en 12** werd een aanvang gemaakt. In deze panden worden kantoren ondergebracht.

> Nadat het complex van de **Juliana van Stolbergkazerne** in augustus 2000 op de rijksmonumentenlijst was geplaatst, zijn ook hier verschillende werkzaamheden aan de gevel uitgevoerd. Dit betrof vooral metsel- en voegwerk aan de gevels.

> Ook het complex Op den Berg aan het **Koningin Beatrixplantsoen** vereiste de nodige aandacht. Ieder jaar worden de woningen door de Monumentenwacht geïnspecteerd. Uit veiligheidsoverwegingen is het aanbrengen van ladderhaken noodzakelijk. In 2002 werden verschillende aanvragen ontvangen, waarna de betreffende dakvlakken zijn aangepast. Dit geldt ook voor diverse andere monumenten in de stad.

> Het hofje **Armen de Poth** kreeg een onderhoudsbeurt. Hierbij werden dakkapellen toegevoegd en werd een fietsenstalling geplaatst. Dit alles met respect voor de bestaande kwaliteiten.

> Het pand **Stadsring 246** maakt onderdeel uit van een ensemble van stadswonhuizen. Het pand, dat weliswaar een bijzondere voorgevel in kalkzandsteen bezit, had nog geen monumentenstatus vanwege de aangestaste verschijningsvorm. In 2002 kreeg het woonhuis zijn oorspronkelijk aanzien terug door de reconstructie van de balkonhekken op de monumentale consoles van de verdieping. Hierbij werd dankbaar gebruik gemaakt van een oude Ansichtkaart.